

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยจากอดีต ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมและได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความเจริญเพิ่มมากขึ้น การที่เศรษฐกิจของประเทศไทยเจริญก้าวหน้าขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในเมืองอย่างมาก ทำให้ขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ที่ดินไม่มีระเบียบการขยายตัวของเมืองลุกล้ำพื้นที่เกษตร จากปัญหาต่างๆเกิดจากการขาดแผนและมาตรการเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ขาดการควบคุมการใช้ที่ดิน และประกอบกับประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการดูแลสภาพแวดล้อม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร โดยให้ความสำคัญกับการจัดการที่ครบวงจร และใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดนโยบายและจัดทำแนวทางเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ พื้นที่สีเขียว พื้นที่โล่ง และสวนสาธารณะในเมือง ให้ได้สัดส่วนกับจำนวนคนและการเจริญเติบโตของชุมชน รวมทั้งเพื่อเป็นการสร้างภูมิทัศน์ในแนวทางปฏิบัติ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน เพื่อสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนตัดสินใจและติดตามประเมินผลในโครงการ

จังหวัดเชียงใหม่ถูกกำหนดให้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการเงิน เศรษฐกิจ การท่องเที่ยวของภูมิภาค ส่งผลให้ให้เมืองเชียงใหม่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม และเทคโนโลยี มีการอพยพของประชากรจากเมืองและจังหวัดอื่นๆในภูมิภาค ประกอบกับการพัฒนาเมืองที่ไม่มีแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่และการควบคุมการใช้ที่ดินที่ไม่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งไม่ได้ทำแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเพิ่มและรักษาพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและสวนสาธารณะให้สมดุลกับขนาดของเมือง ทำให้เมื่อเมืองมีการขยายตัวและเจริญต่อเนื่องทำให้สิ่งปลูกสร้างอื่นๆตามมาทดแทนพื้นที่ว่างพื้นที่นันทนาการและสวนสาธารณะภายในเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ความแออัดของประชากรและอาคาร ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในเมือง ซึ่งพื้นที่นันทนาการและสวนสาธารณะ เป็นสถานที่ที่ช่วยในการพักผ่อน และคลายเครียด ดังนั้นปัญหาด้านความขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะของเมือง เพื่อการนันทนาการและพักผ่อนของประชากรในเขตเมือง รวมถึงเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและความสวยงามของเมือง ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาเมืองด้านคุณภาพชีวิตอย่างชัดเจน

เทศบาลนครเชียงใหม่ มีพื้นที่ในการดูแล ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร ประชากรรวมทั้งสิ้น 170,961 (เทศบาลนครเชียงใหม่,2545) และมีพื้นที่นันทนาการพักผ่อนทั้งสิ้น 140 ไร่ คิดเป็นอัตราส่วน 1.31 ตารางเมตร/คน ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ 1 คน/ 4 ตารางเมตร (รายงานหลักเล่ม 2: สิ่งแวดล้อมเมือง,2541) นอกจากนั้นปัญหาของเมืองเชียงใหม่ มีสวนสาธารณะเพียง 2 แห่ง คือสวนบวกหาด ในเขตคูเมืองด้านใต้ และสวนสุขภาพเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งทั้ง 2 ที่มีขนาดพื้นที่ไม่พอต่อการให้บริการทั้งเมือง ทำให้เมืองยังมีอีกหลายชุมชนที่ไม่สามารถเดินทางมาใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากระยะทางไกลเกินกว่าจะสามารถเดินทางมาใช้ได้

ประเทศและเมือง	พื้นที่สวน(ไร่) ต่อ ประชากร1000คน	พื้นที่สวน(ตารางเมตร) ต่อ ประชากร1คน
สหรัฐอเมริกา	25	40
อังกฤษ	17	23
เม็กซิโก	13	20.8
สิงคโปร์	6.8	10.9
กรุงเทพมหานคร	2.5	4
เชียงใหม่	10	16
นครราชสีมา	10	16

ตารางมาตรฐานผังเมือง ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง

เมือง	พื้นที่สวน(ตารางเมตร)ต่อประชากร
กรุงเทพมหานคร	0.28
เชียงใหม่	1.3
นครราชสีมา	1.6

สถานการณ์ปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดหาพื้นที่นันทนาการและสวนสาธารณะให้เพิ่มสูงขึ้นเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเมืองให้ดีขึ้น นอกจากนั้นประเด็นที่สำคัญส่วนหนึ่งเมืองเชียงใหม่ยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์และมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นสวนสาธารณะเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกปี

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพสวนสาธารณะตลอดจนความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสวนสาธารณะ
2. ศึกษาอิทธิพลและวัดมีการให้บริการของสวนสาธารณะ
3. วิเคราะห์ที่ตั้งที่เหมาะสมในการสร้างสวนสาธารณะ
4. เสนอแนะแนวทางในการจัดหาพื้นที่เพื่อสร้างสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษารอบกลุ่มพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 14 ตำบลในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ ตำบลหายยา ตำบลช้างม่อย ตำบลศรีภูมิ ตำบลวัดเกต ตำบลช้างคลาน ตำบลพระสิงห์ ตำบลฟ้าฮ่าม ตำบลป่าตัน และบางส่วนของตำบลสุเทพ ตำบลป่าแดด ตำบลช้างเผือก ตำบลหนองป่าครั่ง ตำบลท่าศาลา และตำบลหนองหอย

พื้นที่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เมืองภายในเขตผังเมืองรวม ถือได้ว่าเป็นพื้นที่รวมของกิจกรรมที่สำคัญประมาณ 80% มีพื้นที่ส่วนใหญ่ล้อมรอบด้วยถนนซูเปอร์ไฮเวย์ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11) และถนนมหิดล (ถนนอ้อมเมืองสายใต้) แบ่งพื้นที่บริหารออกเป็น 4 แขวง คือ แขวงนครพิงค์ แขวงกาวิละ แขวงเม็ງราย และแขวงศรีวิชัย

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลช้างเผือก ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลแม่เหียะ ตำบลป่าแดด

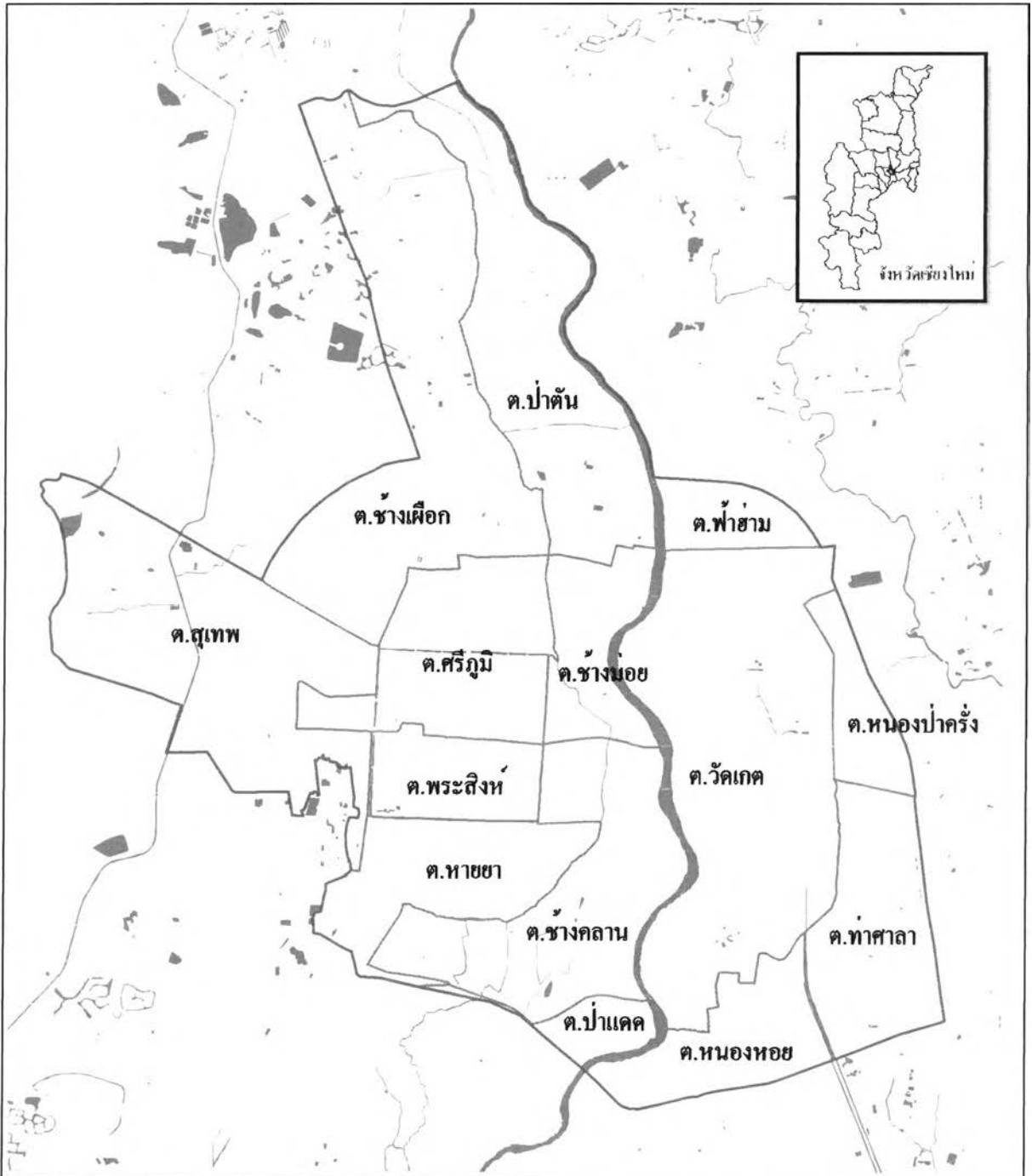
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลท่าศาลา ถนนเชียงใหม่-ลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสุเทพ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ

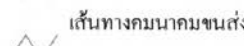
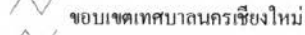
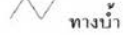

ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น แต่พื้นที่สวนสาธารณะที่ให้บริการกับประชาชนมี เพียง 2 แห่ง คือ สวนบวกวาด และสวนหลวงลานนา ร.9

ด้านเนื้อหาวิชา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้านกายภาพของสวนสาธารณะที่มีอยู่ และพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ในเขตเทศบาลที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ ซึ่งพิจารณาร่วมกับปัจจัยที่มีผลต่อการมาใช้สวนสาธารณะ ได้แก่ การเข้าถึง ลักษณะและพฤติกรรมการใช้

การจัดการและพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

แผนที่ 1.1 พื้นที่ศึกษา	 สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มา: ศูนย์ภูมิภาควัดเหนือ ใต้และภูเขาระบบเกษตร (ภาคเหนือ)	N
สัญลักษณ์ เส้นทางคมนาคมขนส่ง ขอบเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ทางน้ำ ขอบเขตตำบล		

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย หลายแหล่งข้อมูลด้วยกัน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

ทำการออกสำรวจข้อมูลตามสภาพพื้นที่โล่งว่าง, ถนน, การเข้าถึง และปัจจัยอื่น ๆ ที่นำมาซึ่งการเข้ามาใช้พื้นที่ และดำเนินการทางภูมิศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการศึกษาขั้นต่อไป

ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นสวนสาธารณะจะทำการสัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม เพื่อวิเคราะห์ร่วมกับศักยภาพและความพร้อมในด้านกายภาพที่เกี่ยวกับการการพัฒนาสวนสาธารณะ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ(Secondary data) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้ารวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่นอกเหนือจากข้อมูลปฐมภูมิ

- ข้อมูลสถิติ ได้แก่ ข้อมูลด้านประชากร จากสำนักงานสถิติจังหวัด เชียงใหม่
- ข้อมูลทางด้านวิชาการ คือ ข้อมูลที่ค้นคว้าได้ทางด้านเนื้อหาสาระ เอกสาร รายงานการศึกษา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารประกอบการบรรยาย ฯลฯ ทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐ และแหล่งค้นคว้าอื่นๆ
- ข้อมูลแผนที่ต่างๆ เช่น ผังเมืองรวมเชียงใหม่ แผนที่แสดงขอบเขตตำบล แผนที่การใช้ที่ดิน แผนที่พื้นที่โล่งว่าง แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคม ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จากกรมผังเมือง และสำนักงานเทคโนโลยีอวกาศและสารสนเทศภูมิศาสตร์(ภาคเหนือ)

1.4.2 การรวบรวมข้อมูล

นอกเหนือจากการรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานต่างๆและการออกสำรวจพื้นที่เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์แล้ว จำเป็นต้องทำการเก็บแบบสอบถาม เพื่อวิเคราะห์ถึงพฤติกรรม ปัญหา ตลอดจนความคิดเห็นต่อการพัฒนาสวนสาธารณะของประชาชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือประชากรที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่บริการของสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีทั้งหมด 6 แห่ง คือ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี สวนบวหาด สวนลานนา ร.9 สวนกาญจนาภิเษก สวนโครงการพัฒนาเมืองหลัก สวนสุขภาพห้วยแก้ว และกลุ่มที่อยู่นอกเขตพื้นที่บริการ โดยมีกระบวนการดังนี้

การกำหนดขนาดตัวอย่าง ได้ทำการกำหนดขนาดประชากรโดยการคำนวณจากสูตร

$$n = \frac{n_0}{1 + n_0/N} \quad \text{โดยที่ } n_0 = \frac{Z^2}{4d^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

Z = ค่าวิกฤตจากตารางแจกแจงปกติ ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% = 1.96

d = ความผิดพลาดสูงสุดที่ยอมให้เกิดขึ้น ซึ่งกำหนดไว้ 0.05

N = ประชากรทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา

จากการคำนวณพบว่า จำนวนตัวอย่างที่ต้องการในการศึกษาครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 2 กลุ่ม เท่ากับ 796 คน

1.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงสวนสาธารณะเดิม และการวิเคราะห์เพื่อจัดหาสวนสาธารณะแห่งใหม่ในพื้นที่ที่ขาดแคลน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.4.3.1. การวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงสวนสาธารณะเดิม มีวิธีการศึกษาดังนี้

ก. การวิเคราะห์ในส่วนแรกจะได้รับการวิเคราะห์แบบสอบถาม ซึ่งจะมีการสอบถามในส่วนที่เกี่ยวกับ สภาพปัญหา พฤติกรรม ตลอดจนความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะในแต่ละแห่ง โดยจะทำการวิเคราะห์และจะนำไปประมวลผลต่อไปพร้อมกับศักยภาพของสวนสาธารณะแต่ละแห่ง

ข. ส่วนถัดมา คือ การวิเคราะห์ศักยภาพของสวนสาธารณะ ซึ่งจะวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนาของสวนสาธารณะแต่ละแห่ง ซึ่งเน้นในส่วนของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการไปใช้บริการสวนสาธารณะ

ค. นำผลการวิเคราะห์ที่ได้ในสองส่วนแรกมาประมวลผลเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาสวนสาธารณะแต่ละแห่ง

1.4.3.2. การวิเคราะห์เพื่อจัดหาสวนสาธารณะแห่งใหม่ในพื้นที่ที่ขาดแคลน

ก. วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สวนสาธารณะ ที่มีอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านที่ตั้ง ขนาด การกระจายตัว ของสวนสาธารณะในเขตเทศบาล

ข. ศึกษาถึงขอบเขตการให้บริการของสวนสาธารณะโดยศึกษาจากระยะทางการเดินทางของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ โดยวิธีการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean) และนำค่าที่ได้มาบวกกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ได้จะเป็นระยะทางการเดินทางของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ

ค. พิจารณาความต้องการด้านสวนสาธารณะของประชาชน โดยการวิเคราะห์สัดส่วนของพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวนประชากรรายตำบลเพื่อให้ทราบถึงพื้นที่ที่ขาดแคลนสวนสาธารณะและต้องพัฒนาสวนสาธารณะเพิ่มเติม

ง. สร้างแบบจำลองในจัดหาพื้นที่พัฒนาสวนสาธารณะ ซึ่งจะพิจารณาจากพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา ได้แก่ พื้นที่โล่งว่าง พื้นที่ของรัฐและเทศบาล ฯ โดยจะทำการพิจารณาจากปัจจัยในการกำหนดพื้นที่พัฒนา ที่ได้จากการศึกษารวบรวมรายงานและเอกสารต่างๆ และให้ค่าคะแนนในแต่ละปัจจัยโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะ จากนั้นนำไปคูณกับค่าน้ำหนัก(ได้จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในการพัฒนาสวนสาธารณะของเมืองเชียงใหม่) สุดท้ายรวมค่าที่ได้ทั้งหมดเป็นค่าความเหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่ในที่ดินแต่ละแปลง

จ. ทำการจัดลำดับและเสนอแนะพื้นที่ในการพัฒนาสวนสาธารณะ

1.4.4 การนำเสนอข้อมูล

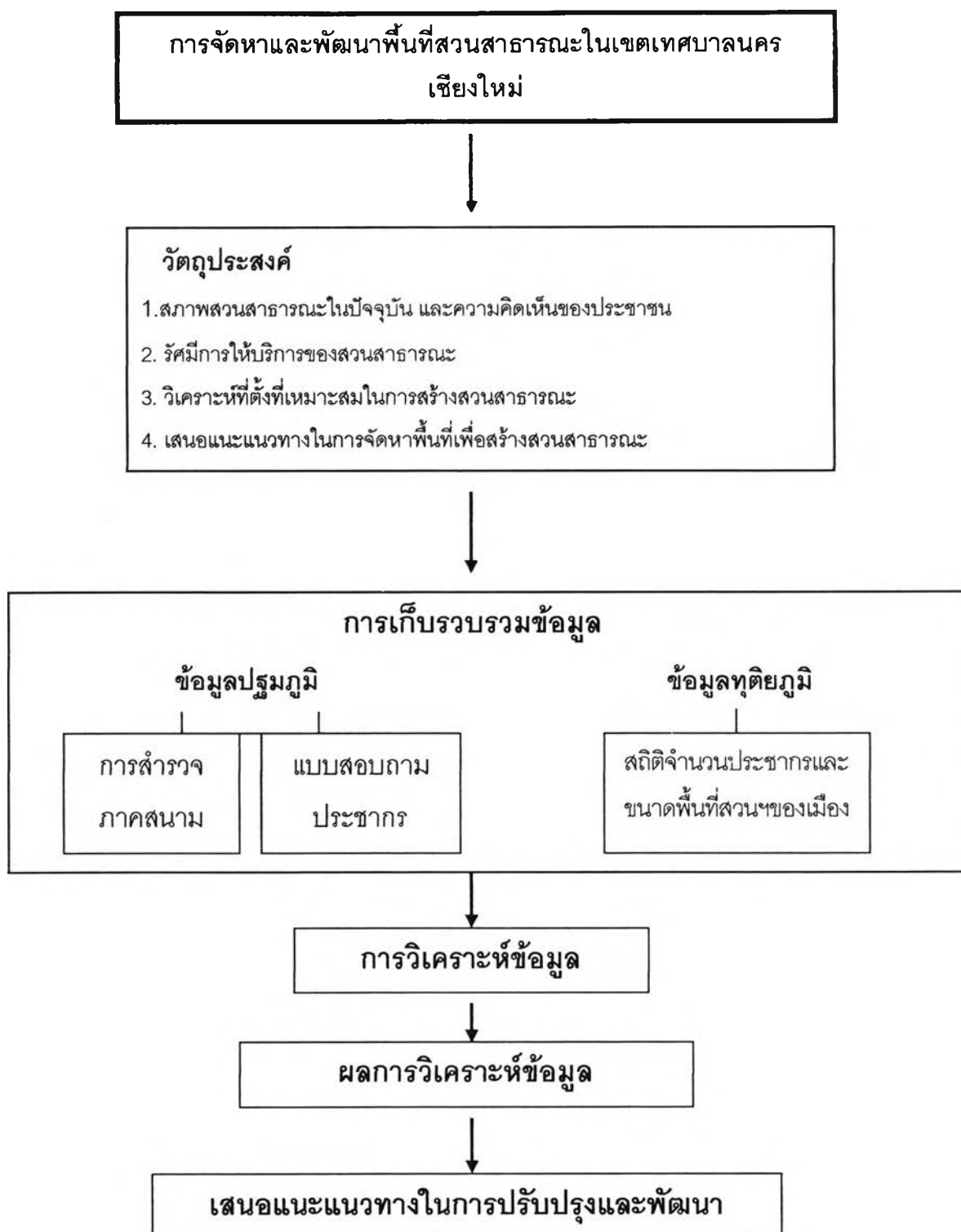
ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษา จะนำเสนอผลการศึกษาดังรูปแบบต่อไปนี้

(1.) นำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนา

(2.) นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของแผนที่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ของการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงปัญหา ศักยภาพของสวนสาธารณะของเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ และการพัฒนาพื้นที่โล่งว่างของเมืองเพื่อจัดสร้างสวนสาธารณะแห่งใหม่ให้กับชุมชนที่ขาดแคลน

แผนภูมิ 1.1 กรอบแนวคิดระเบียบวิธีวิจัย

1.6 นิยามศัพท์

สวนสาธารณะ (Public Park) หมายถึง พื้นที่ว่างของเมือง ทั้งพื้นดินและพื้นน้ำที่มีการจัดภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงามเท่าที่จะทำได้ เช่น มีสนามหญ้า สระน้ำ ที่นั่งพักผ่อน ต้นไม้หลากหลายชนิด ฯลฯ และตั้งใจให้เป็นที่พักผ่อน คลายความเมื่อยล้า เป็นที่เพิ่มความสดชื่น ใช้เป็นที่ตรึงตรอง สร้างสรรค์ความคิด และเป็นที่ยอกกำลังกาย เล่นกีฬา การเดินเที่ยว สำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย โดยไม่คิดค่าตอบแทน สวนสาธารณะในที่นี้ไม่รวมถึงสนามกีฬาที่ใช้แข่งขัน เช่น สนามกีฬาแห่งชาติ และสนามกีฬาอื่นๆ ฯลฯ

พื้นที่ว่าง (Open space) หมายถึง ผืนดินและผืนน้ำ ที่อยู่ในเมืองและโดยรอบที่ไม่ถูกปกคลุมด้วยสิ่งก่อสร้างใดๆ

การนันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) หมายถึงการกระทำใดที่ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ การทำมาหากินเลี้ยงชีพ เมื่อปฏิบัติไปแล้วมีส่วนช่วยให้ระบายอารมณ์ ความเครียด ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และรู้สึกสดชื่น